

ОПАЦЬКИЙ Р.М., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.0

ЮВЕНАЛЬНА ПОЛІТИКА: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Надано характеристику поняття ювенальної політики. Окреслено авторське бачення даної категорії та можливі шляхи його застосування у національному законодавстві. Розглянуто специфічні ознаки, притаманні даній категорії.

Ключові слова: ювенальна політика, ювенальна юстиція, права дітей, неповнолітні, принципи.

Характеризується поняття ювенальної політики. Предлагается авторское видение данной категории и возможные пути его применения в национальном законодательстве. Рассматриваются специфические признаки данной категории.

Ключевые слова: ювенальная политика, ювенальная юстиция, права детей, несовершеннолетние, принципы.

The paper describes the concept of juvenile policies. The author's vision of this category and the possible ways of its application in national law is offered. We consider specific features inherent in this category.

Keywords: juvenile policy, juvenile justice, child rights, juvenile, the principles.

Основні напрями розвитку ювенальної галузі українського права кореспондуються з основними положеннями ювенальної політики держави. Сьогодні українська правова політика переживає один з найбільш відповідальних етапів свого розвитку. Після президентських виборів 2005 р. і особливо 2010 р. в країні склалася нова політична ситуація, виник інший розклад сил. Суспільство гостро усвідомило необхідність змін, потребу жити за законами, в умовах загальноприйнятого порядку, стабільності і передбачуваності [1, с. 75].

Політика в будь-якому суспільстві на будь-яких історичних етапах його розвитку є засобом забезпечення перш за все власних інтересів індивіда чи великих груп людей: територіальних громад, громадських організацій, політичних партій, націй. У наш час, коли закладаються правові основи глибоких політико-економічних перетворень, питання правового захисту неповнолітніх набуває особливого змісту. Коли суспільство не забезпечує захист дітей і не дбає про підвищення його рівня, майбутнє стає небезпечним. Тому назріла необхідність більш повного й об'єктивного інформування громадськості та й самих дітей про їх право на захист. Перетворення, що охопили найважливіші сфери суспільних відносин, висувають вимоги щодо удосконалення державної політики стосовно дітей.

Метою роботи є комплексне, системне дослідження сутності, особливостей поняття «ювенальна політика» та її функцій відповідно до міжнародно-правових стандартів у рамках теоретичної концепції ювенальної юстиції.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- сформулювати визначення «ювенальна політика»;
- розкрити зміст ювенальної політики в Україні.

Проблемність розвитку теми ювенальної політики в українській науці обумовлена особливостями історичного шляху формування правосуддя у справах неповнолітніх в Україні. Оскільки створення, функціонування і скасування спеціального правосуддя для неповнолітніх в Україні було пов'язане з першими десятиліттями ХХ ст., основні фундаментальні дослідження в цій області співпали з цими часовими рамками.

У радянський період особлива увага приділялася з'ясуванню причин і умов, що сприяють росту злочинності неповнолітніх в СРСР. Цими проблемами займалися В.В. Верін і М.А. Карманов, Н.А. Горшенєва і Г.М. Мінковський. Питання реабілітації та виховання неповнолітніх правопорушників в Радянському Союзі аналізували Ю.М. Антонян, К.М. Бейсебаєв, Н.І. Крюкова і Л.А. Рябіс, А.М. Белякова, Д.С. Карєв і В.С. Орлов, К.Е. Ігошев.

Проблема охорони дитинства та захисту прав дітей в сучасній українській юриспруденції розглядається в основному представниками наук цивільно-правової (Л.М. Зілковська, О.І. Карпенко, Л.В. Кулачок, Л.П. Короткова, В.Ю. Москалюк, Л.А. Ольховик, Ж.Л. Чорна) та кримі-

нально-правової (В.М. Бурдін, Є.М. Гідулянова, Т.О. Гончар, А.Є. Голубов, В.В. Вітвіцька, М.Г. Заславська, С.М. Зеленський, С.Г. Киренко, С.М. Корецький, О.О. Левендаренко, Л.В. Левицька, В.Ф. Мороз, Г.М. Омеляненко, С.Г. Поволоцька, А.Б. Романюк, І.О. Топольскова, Н.С. Юзікова, О.О. Ямкова, Н.В. Яницька, А.О. Яровий та ін.) галузей. Окремі праці присвячені особливостям адміністративної відповідальності неповнолітніх та їх батьків (О.В. Горбач, Я.М. Квітка, Ю.І. Ковальчук, С.Г. Романчук), трудовим правовідносинам за участю дітей (О.С. Реус), імплементації міжнародного ювенального права (О.І. Вінгловська, Мохаммад Аль Нсур). Але за винятком кандидатської дисертації І.В. Цибуліної, присвяченої державній політиці у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні, відсутні загальнотеоретичні дослідження ювенальної політики як нового напрямку у правовому регулюванні суспільних відносин в Україні.

У працях як вітчизняних, так і зарубіжних сучасних політологів можна зустріти різні визначення політики, в яких використовуються переважно два основні підходи, що характеризують її або як сферу людської діяльності (загальнонауковий підхід), або як спрямування або спосіб діяльності (буденно-публіцистичний підхід).

На нашу думку, найбільш вдалим є визначення поняття державної політики, яке міститься в роботі В. Тертички "Державна політика" [2, с. 82-83]. Він вважає, що державна політика – це відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність (бездіяльність) державних інституцій, здійснювана ними безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, яка впливає на життя суспільства.

Оскільки родове розуміння терміна "політика" (від грец. *Politike* – мистецтво управління державою) має на увазі наамперед управлінську діяльність державних органів, то ювенальна політика зводиться до державного управління в певній сфері соціальних відносин, пов'язаних з неповнолітніми. *Ювенальну політику* можна визначити як частину внутрішньої політики української держави, особливий вид соціальної діяльності, врегульований нормами міжнародного та національного права, спрямований на ефективне забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх. Дана політика повинна відображати як загальні інтереси, потреби і права всіх без винятку осіб до 18 років, так і блага різних соціальних і вікових груп неповнолітніх.

Вперше на законодавчому рівні державна політика в інтересах дітей отримала своє закріплення у Законі "Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей" [3]. Зазначений нормативно-правовий акт визначив цілі, принципи та основні напрямки даної політики. Зі змісту названого Закону випливає, що ювенальна політика та політика держави в інтересах дітей – синоніми. Тому метою ювенальної політики є розробка соціально-правових заходів, що адекватно відображають потреби суспільства у захисті життєво важливих прав та інтересів дітей, формування необхідних соціальних умов для їх всебічного розвитку.

Мету ювенальної політики можна представити як єдність трьох її складових:

- здійснення прав дітей, передбачених Конституцією, недопущення їхньої дискримінації, зміцнення основних гарантій прав і законних інтересів дітей, а також відновлення їх прав у випадках порушень;
- формування правових основ гарантій прав дитини;
- сприяння фізичному, інтелектуальному, психічному, духовному та моральному розвитку дітей, виховання в них патріотизму і громадянськості, а також реалізації особистості дитини в інтересах суспільства та відповідно до досягнень національної та світової культури, що не суперечать Конституції і традиціям народів України.

В основу формування ювенальної політики покладено ряд принципів, основні з яких: 1) відповідність міжнародним стандартам у сфері захисту прав дітей; 2) демократичний характер, гуманність, правові засади, справедливість і гласність у діяльності суб'єктів ювенальної політики; 3) законодавче забезпечення прав дитини; 4) державна підтримка сім'ї з метою забезпечення повноцінного виховання дітей, захисту їх прав, підготовки їх до повноцінного життя в суспільстві; 5) встановлення та дотримання державних мінімальних соціальних стандартів основних показників якості життя дітей з урахуванням регіональних відмінностей даних показників; 6) відповідальність посадових осіб, громадян за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди; 7) державна підтримка органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та інших організацій, що здійснюють діяльність із захисту прав та законних

інтересів дитини.

Безперечно, всі ці принципи тісно взаємопов'язані.

Таким чином, ювенальна політика являє собою складову частину як соціальної політики України, так і її державної молодіжної політики. Існування окремих напрямків соціальної політики, зазначених раніше, не виключає їх взаємозв'язку, що, у свою чергу, впливає із співвідношення її складових частин.

Так, молодіжна політика спрямована на створення правових, економічних та організаційних умов і гарантій для самореалізації особистості молодої людини - особи у віці від 14 до 30 років. У свою чергу, ювенальна політика спрямована на захист дитини – особи віком до 18 років. Крім того, основна мета молодіжної політики – сприяння більш повному включенню молоді у соціально-економічне, політичне і культурне життя суспільства, розвитку молодіжних об'єднань, рухів та ініціатив, а ювенальної – сприяння реалізації та зміцнення гарантій прав дитини. Тому їх основними відмінностями є вік осіб, щодо яких проводиться політика, а також мети здійснення.

Що стосується кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні (законодавець використовує категорію «кримінальна юстиція щодо неповнолітніх в Україні»), то вона являє собою цілісну систему принципів, оцінок і заходів організаційного, економічного, правового, наукового, інформаційного, пропагандистського і кадрового характеру, спрямованих на оптимізацію кримінальної відповідальності неповнолітніх [4]. Таким чином, кримінальна юстиція щодо неповнолітніх в Україні спрямована на захист прав неповнолітніх порушників і не охоплює важливі інтереси дитини в інших сферах життєдіяльності (наприклад, освітньої, трудової).

Зміст ювенальної політики складає діяльність відповідних суб'єктів, спрямована на:

- вивчення становища неповнолітніх в окремих сферах суспільних відносин;
- здійснення контролю за їх добробутом;
- аналіз на цій основі відповідного законодавства, оцінку його ефективності;
- проведення корекції правового статусу неповнолітніх у разі виникнення такої необхідності;
- розробку і прийняття нового, що відповідає сучасним соціальним, політичним і економічним умовам, законодавства щодо осіб, які не досягли віку 18 років.

Об'єктом ювенальної політики є суспільні відносини, що потребують визнання, спрямовані на правове закріплення і соціальний захист життєво важливих благ та інтересів неповнолітнього, а предметом – чинне законодавство, покликане офіційно відобразити основні прийоми і способи забезпечення благополуччя неповнолітніх.

Під суб'єктом ювенальної політики розуміється система всіх установ та організацій, чия діяльність спрямована на проголошення, реалізацію та охорону прав неповнолітніх. Ця система вперше знайшла своє закріплення на законодавчому рівні у Законі "Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей". До її складу увійшли: комісії у справах неповнолітніх і захисту їх прав, органи управління соціальним захистом населення, органи управління освітою, органи опіки та піклування, органи у справах молоді, органи управління охороною здоров'я, органи служби зайнятості, органи внутрішніх справ. Відповідно до Сімейного кодексу України до суб'єктів ювенальної політики слід також віднести суд і прокуратуру.

Останнім часом ведеться активна робота зі створення нових спеціалізованих органів по роботі з неповнолітніми. Так, наприклад, все частіше висувуються пропозиції про заснування інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні.

Комітет ООН з прав дитини в заключних зауваженнях до доповіді Про прийняття Україною заходів щодо закріплення визнаних у Конвенції ООН прав, рекомендує Державі-учасниці вжити всіх необхідних заходів для того, щоб прискорити процес реформування законодавства, особливо з метою введення ювенальної юстиції та ювенального кримінального процесу [5]. Однак питання про відтворення в Україні спеціалізованого правосуддя щодо неповнолітніх – ювенальної юстиції – як і раніше, залишається відкритим.

Як висновок вищевикладеному слід зазначити, що одним із засобів забезпечення прав і свобод дітей є активне впровадження в нашій державі ювенальної політики. У свою чергу, ювенальна політика повинна виступати гарантом та основним вектором розвитку ювенального права. Водночас слід наголосити на неможливості повноцінного впровадження ювенальної політики в Україні без її нормативного закріплення. На наш погляд, це закріплення має знайти

своє відображення в нормативно-правовому акті Верховної Ради України. Таким нормативним актом може бути затверджена Постановою Верховної Ради України «Концепція розвитку ювенальної політики та ювенального права в Україні».

Список використаної літератури:

1. Российская правовая политика: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М., 2010.
2. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. – К., 2002.
3. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України // ВВР. – 2005. – № 26. – Ст. 354.
4. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: Указ Президента України від 24 травня 2011 р. № 597/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=597/2011>.
5. ООН: Комітет з прав дитини розглядає доповіді Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wcu-network.org.ua/ua/defence-rights/article/1950/>.

Надійшла до редакції 15.12.2011

САЙФУЛІНА Ю.В.,

кандидат юридичних наук, доцент
(Національний університет «Одеська юридична академія» з юридичним коледжем у м. Чернівці)

УДК 340 : 140.8

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО РОЗУМІННЯ ПРАВА

Статтю присвячено розкриттю феноменологічного розуміння права як взаємодії з навколишньою реальністю, що відбувається за допомогою первинного досвіду соціального суб'єкта права.

Ключові слова: право, суспільні відносини, праворозуміння, правова феноменологія, принцип інтерсуб'єктивності соціального світу, трансцендентальна підстава знання, екзистенційний діалог, екзистенційна феноменологія.

Статья посвящена раскрытию феноменологического понимания права как взаимодействия с окружающей реальностью, которое происходит с помощью первичного опыта социального субъекта права.

Ключевые слова: право, общественные отношения, правопонимание, правовая феноменология, принцип интерсубъективности социального мира, трансцендентальное основание знания, экзистенциальный диалог, экзистенциальная феноменология.

The article is devoted to disclosure of phenomenological understanding of law as the interaction with surrounding reality, which occurs with the help of primary experience of social subject of law.

Keywords: law, social relations, understanding of law, law phenomenology, principle of intersubjectivity of social world, transcendental basis of knowledge, existential dialogue, existential phenomenology.

Кінцева мета пізнання будь-якого явища навколишньої дійсності – це об'єктивність, якої можна досягнути лише завдяки концентрації на процесі пізнання, а не на зовнішніх ознаках предмета. Саме такий підхід дає можливість зробити висновок про редуцію як основний метод феноменології, сутність якого полягає у „взятті світу в дужки”, тобто утриманні від суджень про його реальне існування. Цей метод дозволяє відійти від самоочевидності явищ навколишньої дійсності, яка його вводить в оману, і набуває можливості об'єктивного, трансцендентального пізнання.

Аналіз категорії „джерела права” у її співвідношенні з формою права, дослідження залежності джерел від характеру правової системи, вивчення особливостей правоутворення як форми виникнення і буття права здійснювались у працях І.Ю. Богданівської, Т.В. Гурової, Л.С. Зівса, В.К. Забігайла, М.І. Козюбри, М.М. Марченка, В.В. Оксамитного, М.М. Онищенко, Н.М. Пархоменко, О.Ф. Скакун, Т.І. Тарахонич, Ю.В. Тихомирова, Ю.С. Шемшученка. Однак сучасні реалії потребують не лише переосмислення окремих положень теорії джерел права, а й

